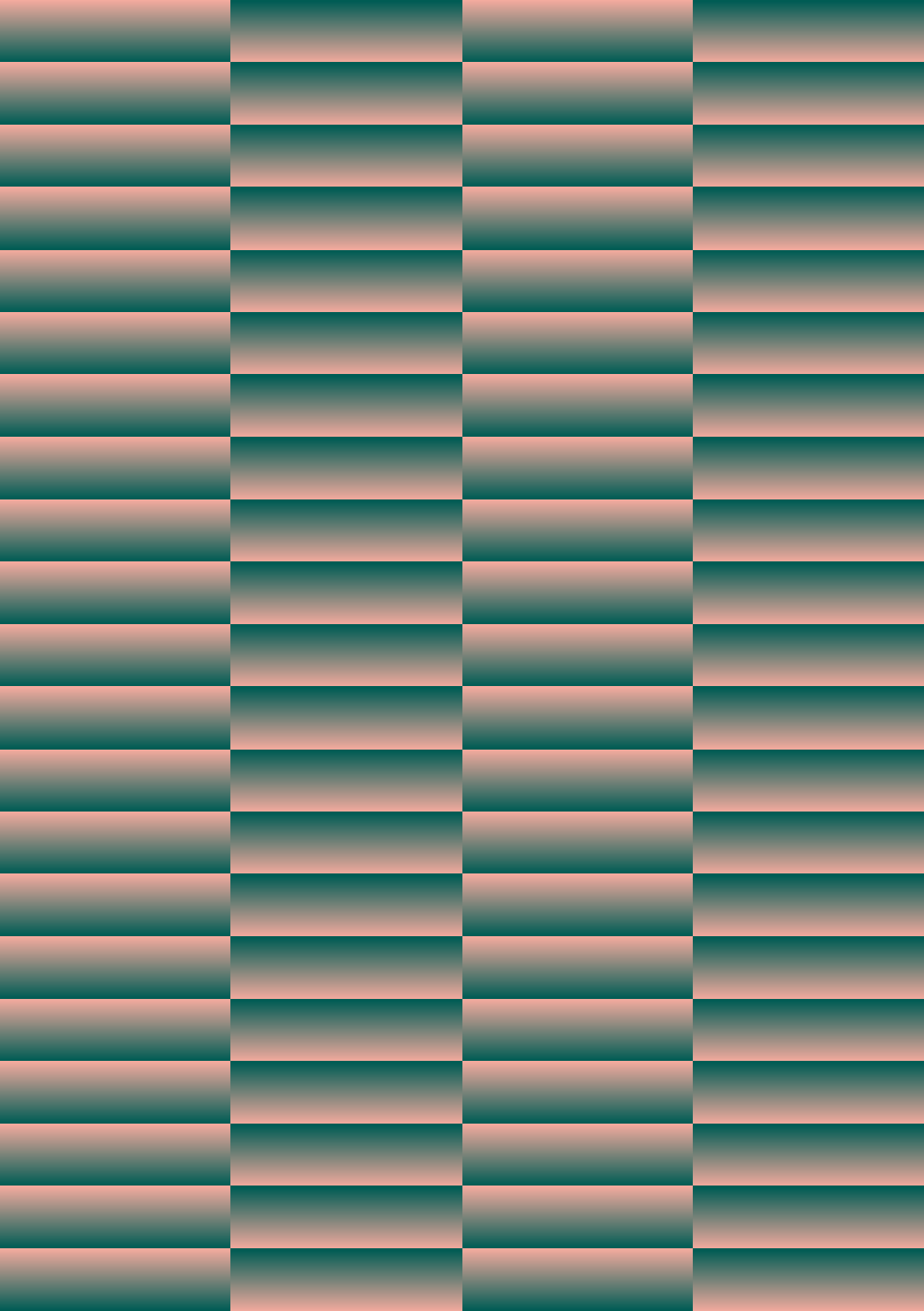

Polska dla początkujących i zaawansowanych

**jak zorganizować
konwersacje osób 60+
i osób z doświadczeniem
migranckim bądź
uchodźczym**

Spis treści

1. O projekcie	2
2. Katarzyna Sawko, Marta Białek-Graczyk <i>Jak zrealizować konwersacje seniorów i senierek z migrantami i migrantkami na swoim terenie – krok po kroku</i>	4
3. Aleksandra Ośko <i>Praca w środowisku międzykulturowym</i>	18
4. Agata Maczkowska <i>Jak zaplanować i prowadzić konwersacje z uczącymi się polskiego jako języka obcego – poradnik dla nieprofesjonalistek i nieprofesjonalistów</i>	34
5. O realizatorach projektu: <i>Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” i Fundacja Polskie Forum Migracyjne</i>	48
6. Załączniki + Linki	52

O projekcie

Polska dla początkujących i zaawansowanych – podaj dalej to projekt edukacyjny, wspierający organizacje i instytucje samorządowe, które – za pomocą konwersacji w języku polskim – chcą łączyć wolontariuszki i wolontariuszy 60+ z osobami z doświadczeniem migranckim i uchodźczym. Część z nich planuje pozostać w Polsce dłużej i już buduje tu swoje życie – pracuje, korzysta z oferty edukacyjnej, usług ochrony zdrowia i propozycji kulturalnych. Ważne jest dla nas, by tworzyć takie warunki, które sprawią, że nasi goście poczują się w naszym kraju możliwie najlepiej i najbezpieczniej. To oczywiście złożony proces. Ułatwieniem może być budowanie relacji z Polkami i Polakami na poziomie lokalnych społeczności. Temu służy nauka języka polskiego. Jednym z najprostszych i najbardziej skutecznych sposobów uczenia języka obcego osób dorosłych są konwersacje w modelu jeden na jeden.

W realizację projektu zaangażowało się jedenaście podmiotów z całej Polski – organizacje pozarządowe, instytucje kultury i inne. Dotychczas połączyły one łącznie stu dwudziestu jeden wolontariuszy i wolontariuszek w wieku senioralnym z taką samą liczbą osób z doświadczeniem migranckim czy uchodźczym, tworząc tyleż właśnie par konwersacyjnych.

Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” wspólnie z Fundacją Polskie Forum Migracyjne przez trzy lata realizowało na terenie Warszawy projekt pilotażowy, zakończony w 2022 roku. Ale spotkania konwersacyjne sprawdziły się tak dobrze, że postanowiliśmy podzielić się naszą metodą i zapraszać do współpracy inne organizacje. Dzięki temu, krok po kroku, możecie zrealizować projekt na swoim terenie.

Isle of Man
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

Projekt finansowany przez Islandię,
Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG
i Funduszy Norweskich w ramach Programu
Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny

Jak zrealizować konwersacje seniorów i seniorek z migrantami i migrantkami na swoim terenie – krok po kroku

Katarzyna Sawko, Marta Białek-Graczyk

Do uruchomienia projektu konwersacji z migrantkami i migrantami w języku polskim podejście tak samo, jak do realizacji każdego innego projektu edukacyjnego czy kulturalnego – na samym początku należy skrupulatnie przeanalizować kilka najważniejszych aspektów. Pozwoli to na rozpoznanie i wykorzystanie waszych zasobów, indentyfikację i uzupełnienie luk oraz zadbanie o wszystkie elementy istotne po drodze.

Poniżej opisujemy jak – krok po kroku – działać w ramach projektu realizowanego przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” oraz Polskie Forum Migracyjne. Ale pamiętajcie, że możecie podjąć podobne aktywności także samodzielnie, korzystając ze wskázówek zawartych w tekście.

KROK 1.

Jak zorganizować pracę nad projektem?

- Na wstępie spiszcie listę najważniejszych zadań projektowych (np. promocja, rekrutacja wolontariuszy-seniorów, rekrutacja migrantów/ uchodźców, warsztaty wprowadzające, łączenie tandemów językowych, koordynacja i ewaluacja współpracy, spotkania integracyjne, warsztat podsumowujący).
- Przyjrzyjcie się swojemu zespołowi i zasobom, jakimi dysponujecie. Zastanówcie się, kto jest naturalnym kandydatem do pełnienia konkretnych ról w projekcie, a które mógłby wykonywać w ramach swoich obowiązków. Jakie role chcielibyście powierzyć wolontariuszom, czy macie ich wokół siebie, czy też może musicie zrekrutować nowych? Pomyślcie, które zadania mogą być wykonane w ramach obowiązków, które w ramach wolontariatu, a które odpłatnie?

- Do realizacji projektu niezbędna jest akceptacja i wsparcie ze strony władz organizacji lub szefostwa instytucji.
- Pomyślcie, kto zajmie się rekrutacją uczestników (w ramach realizowanego projektu jest to działanie wynagradzane), kto promocją, kto będzie odpowiedzialny za przygotowanie materiałów i scenariuszy warsztatów, kto zaopiekuje się tandemami i bieżącym kontaktem z Towarzystwem Inicjatyw Twórczych „e”, a kto weźmie na siebie kwestie formalne i raportowanie jego realizacji.
- Omówcie kluczowe zasoby niezbędne do sprawniej realizacji projektu, czyli na przykład kwestię miejsca, w którym odbywać się będą warsztaty wprowadzające, konwersacje i ewentualne spotkania integracyjne dla uczestników. Czy dysponujecie własną przestrzenią, czy też będziecie musieli poszukać miejsca w zaprzyjaźnionej organizacji czy instytucji? Czy przychodzą wam do głowy potencjalni partnerzy w tym obszarze? Czy macie sprzęt potrzebny do prowadzenia spotkań (na przykład rzutnik), czy też musicie go wypożyczyć?

KROK 2.

Jak dotrzeć z zaproszeniem do senierek i seniorów oraz jak komunikować o projekcie?

Znalezienie osób 60+, potencjalnych uczestników i uczestniczek projektu, jest kluczowe. Aby ułatwić sobie ten etap pracy, wypiszcie miejsca, organizacje i instytucje partnerskie oraz osoby (wraz z pełnioną przez nie funkcją), które chcecie zaprosić do udziału w projekcie lub po prostu poinformować o możliwości wzięcia udziału. Im bardziej konkretnie i szczegółowo, tym sprawniej pójdzie wam realizacja. Jeśli sami prowadzicie działania dla osób starszych i skupiacie wokół siebie grupy

seniorskie – zaproszenie do udziału w projekcie będzie prostsze. Ale jeśli na co dzień nie pracujecie z nimi – poszukajcie współpracowników działających w tym obszarze. Zastanówcie się, kto będzie waszym naturalnym sprzymierzeńcem lub partnerem w realizacji projektu? Czy znacie inne organizacje angażujące seniorów? Kto mógłby być zainteresowany kooperacją i dlaczego?

Sprawdźcie:

- UTW – uniwersytety trzeciego wieku,
- kluby seniora,
- stowarzyszenia skupiające osoby starsze oraz działające międzypokoleniowo,
- grupy twórcze i artystyczne osób starszych – skupione np. wokół domu kultury,
- biblioteki (większość czytelników to seniorzy i seniorki),
- parafie.

Przemyślcie też, w jaki sposób będziecie informować o projekcie osoby starsze. Miejcie na uwadze przydatność języka korzyści (tj. akcentowanie zalet i pozytywnych wartości oraz korzyści z udziału) oraz konieczność formułowania myśli w przystępny sposób. Spiszcie reguły udziału tak, aby były przejrzyste i dostępne dla wszystkich potencjalnie zainteresowanych. Zastanówcie się także, jakimi mogą kierować się motywacjami oraz jakie obawy mogą im towarzyszyć.

Odpowiedz sobie na pytania: w jakiej formie najłatwiej do nich docierać, czyli gdzie i jak zamieszczać/przekazywać informacje? Może organizować spotkania na żywo, a może wysyłać tradycyjną pocztą? Kiedy wybrać formę plakatu, kiedy pogadankę przy okazji spotkania organizowanego przez kogoś innego, a kiedy zamieścić informację w mediach społecznościowych lub starać się komunikować pocztą pantoflową?

Na tym etapie zdecydуйте też, w jakiej formie powinny się do was zgłaszać osoby zainteresowane udziałem. Czy będzie to formularz online czy w wersji papierowej? A może – dla komfortu osób niekorzystających swobodnie z internetu – warto rozważyć obie opcje? Jakie informacje o sobie będą musiały podać i do czego chcecie je wykorzystywać?

Planowanie rekrutacji to dobry moment, aby omówić również organizację i przebieg spotkania wprowadzającego dla wolontariuszy-seniorów. O czym warto pamiętać? Porozmawiajcie o preferencjach, oczekiwaniach, ale też obawach kandydatów, zasygnalizujcie możliwe trudności, omówcie zasady udziału i kolejne kroki formalne. Są to przede wszystkim: konieczność podpisania porozumienia o wolontariacie (patrz: załącznik nr 1), zapoznanie się z zasadami prowadzenia konwersacji (zasady zostały opracowane w języku polskim, ukraińskim, angielskim i rosyjskim, patrz: załącznik nr 2 i 3) oraz sposób dokumentowania spotkań. Opowiedzcie też o wsparciu, jakiego seniorzy-wolontariusze mogą się spodziewać z waszej strony.

KROK 3.

Jak zaprosić do udziału w projekcie migrantów i uchodźców oraz gdzie ich znaleźć?

Być może mieliście okazję współpracować z organizacjami działającymi na rzecz migrantów. Czy orientujecie się, jakie miejsca skupiają teraz migrantów/uchodźców w waszej okolicy? Wypiszcie nazwy miejsc, partnerów i wymieńcie osoby, do których warto się odezwać.

Sprawdźcie:

- instytucje samorządowe,
- organizacje pozarządowe wspierające migrantki i migrantów,

- miejsca aktywności lokalnej i biblioteki, które zainicjowały wiele działań włączających migrantów,
- miejsca zbiorowego zakwaterowania.

Zastanówcie się nad formami komunikacji i językiem, jakim będziecie zwracać się do potencjalnych uczestniczek i uczestników z tej grupy. Co może ich przekonać? Jakie korzyści mogą płynąć dla nich z udziału w projekcie? Pamiętajcie, że osoby starsze mogą wątpić w swoje możliwości przyswajania nowego języka, więc pomyślcie również o innych motywacjach. Na przykład o okazji do spotkania osoby polskojęzycznej, która może być życzliwym oknem na świat, czy o szansie na aktywny trening umysłu i pamięci.

Przedyskutujcie również konkretne kanały dotarcia do migrantów/ uchodźców oraz preferowaną formę zgłoszeń do udziału w projekcie. Pamiętajcie o dostępności i klarowności komunikatów. Możecie skorzystać z załączonych wzorów formularzy (patrz: załącznik nr 2).

Migranci i migrantki korzystające z konwersacji również powinni zapoznać się z zasadami projektu, spisanyymi w przystępnej formie oraz podpisać deklarację o udziale, w której zobowiążą się do przestrzegania ustalonych reguł (zwłaszcza tych dotyczących odwoływania czy przekładania terminów spotkań). Możecie skorzystać z przetłumaczonych materiałów (patrz: załącznik nr 3).

KROK 4.

Gdzie nasze tandemy językowe mogą się spotykać?

Pora odpowiedzieć sobie na kolejne pytania: czy pary, które wyłonią się w ramach projektu, spotykać się będą na żywo, online czy w wersji mieszanej? Czy duetom rozmówców, które wybiorą spotkania w formie zdalnej zaproponujecie konkretne

komunikatory? Omówcie plusy i minusy poszczególnych aplikacji i platform, aby móc jak najlepiej odpowiedzieć na potrzeby seniorów. Pamiętajcie, że niektóre z nich – w wersji bezpłatnej – oferują jedynie spotkania mocno ograniczone czasem trwania. Czy możecie polecić życzliwe, bezpieczne i spokojne miejsce na spotkanie konwersacyjne tym parom, które zdecydują się spotykać na żywo? Może jest szansa na zaproszenie ich do siedziby waszej organizacji? A może w pobliżu działa biblioteka, która chętnie ugości rozmówców? W takiej sytuacji na pewno warto zadzwonić i uprzedzić o wizycie.

Uczestnicy projektu pilotażowego spotykali się w domach kultury, centrach aktywności, bibliotekach, parkach i siedzibach organizacji.

KROK 5.

Szkolenia online dla seniorów

Pamiętajcie o wsparciu, jakie w ramach projektu oferuje wam Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” i Fundacja Polskie Forum Migracyjne.

Warsztaty online dla wolontariuszy przeprowadza PFM. Pierwsze z nich poświęcone są tematyce międzykulturowej i obejmują następujące zagadnienia:

- czym jest kultura i różnice kulturowe, jakie procesy psychologiczne zachodzą na poszczególnych etapach przystosowania się do nowych warunków,
- trudności związane z sytuacją zmiany miejsca zamieszkania.

Natomiast drugie skupiają się na temacie uczenia dorosłych-nieprofesjonalistów języka polskiego jako obcego i uczenia się jako

takiego. Koniecznie zajrzyjcie do rozdziału trzeciego, z którego dowiecie się, jakie są podstawy pracy międzykulturowej oraz do rozdziału czwartego, w którym opisane są najważniejsze zasady nauki języka polskiego.

Na tym etapie waszym zadaniem jest ułatwienie wolontariuszom i wolontariuszkom udziału w warsztatach online oraz zachęcenie ich do uczestnictwa w nich.

W trakcie realizacji projektu seniorki i seniorzy zostaną także zaproszeni na superwizje online. Są to spotkania, podczas których będą mogli podzielić się swoimi wrażeniami, opowiedzieć o trudnościach i wyzwaniach związanych z pracą w parze konwersacyjnej oraz znaleźć wsparcie i wymienić się doświadczeniami z innymi.

Zastanówcie się, jak skutecznie zachęcić seniorki i seniorów do wzięcia w nich udziału. Jak zorganizujecie takie spotkania?

Opcjonalnie:

Jeśli realizujecie konwersacje samodzielnie – pomyślcie, kto w waszej społeczności mógłby przygotować seniorów do pracy międzykulturowej i poruszyć najważniejsze ze wspomnianych tematów. Sprawdźcie, czy możecie liczyć na współpracę nauczycieli języka polskiego, którzy wprowadziliby osoby uczestniczące do zasad konwersacji. Pamiętajcie, że w projekcie nie chodzi o profesjonalną naukę, ale o uczenie się podczas rozmowy i przy okazji dobrą zabawę. Skorzystajcie z materiałów z naszej publikacji oraz linków (patrz str. 52).

Warto też osobom biorącym udział w projekcie stworzyć możliwość spotkań, podczas których mogłyby dzielić się ewentualnymi problemami i trudnościami. Sprawdźcie, kto w waszym zespole mógłby podjąć się ich moderacji.

KROK 6. Jak dobierać pary?

Porozmawiajcie o tym, jak będziecie tworzyć pary w modelu: osoba polskojęzyczna – migrant/migrantka. Czym będziecie się kierować? W miarę możliwości – nie musicie otwarcie tego komunikować – warto brać tu pod uwagę płeć, wiek i zainteresowania uczestników oraz języki, którymi się posługują. Dla niektórych brak wspólnego języka nie będzie przeszkodą, inni będą się czuć komfortowo, jeśli ich współrozmówca – migrant/ uchodźca będzie znał już chociaż podstawy języka polskiego.

Jak sprawdzić poziom znajomości języka polskiego?

Dla osób, które nie mają doświadczenia w nauczaniu języka może to być trudne. Warto zaproponować test plasujący, ale tylko jeśli uznacie, że atmosfera temu sprzyja i nie będzie to dla nikogo stresujące (wybrany darmowy test: https://www.ka.edu.pl/download/gfx/ksw/pl/defaultopisy/1237/5/1/place-ment_pol.pdf). Prościej i milej będzie jednak zweryfikować to w rozmowie. Wystarczy pokazać uczestnicze lub uczestnikowi zdjęcie przedstawiające scenkę z życia codziennego i poprosić, żeby spróbował opisać, co widzi. W ten sposób szybko przekonacie się, czy potrafi budować zdania, na ile bogate jest jego słownictwo, czy potrafi opowiadać o przeszłości i przyszłości.

Poinformujcie osoby biorące udział w projekcie, że – jeżeli któraś z nich nie będzie czuła się komfortowo w kontakcie z wybranym wcześniej współrozmówcą – jest możliwość zmiany partnerki lub partnera. Im szybciej to nastąpi, tym mniejsza szansa, że drugiej stronie będzie przykro.

Ważne wreszcie, aby wolontariusze wiedzieli, że na bieżąco mogą się kontaktować z lokalnym koordynatorem.

KROK 7.

Jak monitorować pracę i zapewniać wsparcie uczestnikom w trakcie realizacji? Sposób pracy, organizacja spotkań roboczych, wymiany i korzystanie ze wsparcia

Umiejętne dobranie pary to połowa sukcesu w zapewnieniu satysfakcji osobom uczestniczącym po obu stronach, jednak każdemu tandemowi należy zapewnić wsparcie przez cały okres współpracy. Poproście wolontariuszy o prowadzenie dzienniczków konwersacji. Mogą to być proste tabelki, w których po prostu odnotują datę spotkania (na kartce lub online, jeśli będzie to dogodne), mogą też dodatkowo zapisywać, co było tematem rozmowy albo czego konkretnie nauczył się migrant lub migrantka. Im bardziej szczegółowe notatki, tym łatwiej wrócić do omawianych już zagadnień i je utrwaląć.

Zaplanujcie też, w jaki sposób przebiegać będą kontakty wolontariuszy i migrantów/uchodźców z osobą odpowiedzialną. Jakim kanałem chcecie się komunikować? Jak często i z czyjej inicjatywy? Czy macie w planach zapewnienie osobom uczestniczącym w konsultacji z metodykiem nauczania języka polskiego jako obcego?

Wszystkie organizacje biorące udział w projekcie otrzymają dostęp do dysku z materiałami dydaktycznymi – podręcznikami z legalnych źródeł, ćwiczeniami i materiałami audio, z których można swobodnie korzystać podczas konwersacji. Warto polecać je wolontariuszom i zachęcać ich do rozbudowywania bazy oraz dzielenia się materiałami, które lubią.

Okazją do wymiany wrażeń, doświadczeń i materiałów mogą być spotkania robocze dla wolontariuszy, których organizację mocno rekomendujemy.

KROK 8.

Jakie wsparcie otrzyma organizacja?

Organizacje są zobowiązane do skorzystania ze wsparcia tutorskiego dla zespołu projektowego (łącznie pięć godzin na jedną organizację). Wsparcie tutora odbywa się online i pozwoli liderom i liderkom na bieżąco omawiać wyzwania związane z realizacją projektów. Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” oraz Polskie Forum Migracyjne zrobią co w ich mocy, by reagować na pojawiające się wyzwania. Oferują też stałą pomoc organizacyjną, merytoryczną i motywacyjną w realizacji programu. W co najmniej pięciu prowadzonych działaniach przeprowadzą też dokumentację fotograficzną.

Opcjonalnie:

Jeśli pracujecie samodzielnie, postarajcie się znaleźć czas, by dać sobie wsparcie w zespole projektowym – umawiajcie się na spotkania, podczas których będziecie mogli omawiać trudności, z którymi się mierzycie, ale też i radości, których doświadczacie.

KROK 9.

Jak świętować wspólną pracę i dzielić się tym ze społeczność lokalną?

Świętowanie wspólnej pracy to jeden z najprzyjemniejszych momentów w całym projekcie. Korzystajcie z tej okazji! Porozmawiajcie o tym, jak włączyć w to społeczność lokalną. Jakie

grupowe aktywności dla senierek i seniorów z grupy wolontariackiej oraz uchodźczej chcielibyście zorganizować? Oczywiście inicjatywa może też wyjść od samych uczestników.

Wśród lubianych i sprawdzonych pomysłów na świętowanie warto wymienić wspólne spacery i zwiedzanie okolicy, gotowanie, spotkania rękodzielnicze czy muzyczno-taneczne. Co jeszcze przychodzi wam do głowy?

KROK 10.

Refleksje wewnętrzne: jakie wyzwania dla was niesie udział w projekcie? Co może wam sprzyjać? Co sprawi, żeby pracowało się wam jak najlepiej?

Być może waszej decyzji o udziale w projekcie towarzyszą jakieś obawy lub wątpliwości? Warto wypowiedzieć je na głos i przyjrzeć się im w gronie zespołu. Może boicie się o frekwencję, a może o rotację uczestników? Może niepokoi was, czy pary się polubią albo czy nie będą zadawać konkretnych metodycznych pytań dotyczących nauczania, na które nie będziecie znali odpowiedzi?

Co wówczas? Jakiego wsparcia będziecie potrzebowali, żeby poradzić sobie z ewentualnymi trudnościami? W jaki sposób mogą być tu pomocne zespoły TIT „ę” i PFM? Jeśli pracujecie samodzielnie porozmawiajcie o tych wyzwaniach, zastanówcie się jak możecie minimalizować ryzyka. Zadbajcie o takie rozmowy na bieżąco w trakcie realizacji zadania.

KROK 11.

Jak się pożegnać?

Podobnie jak innym fazom realizacji projektu, zakończeniu również warto poświęcić chwilę refleksji. W jaki sposób wasza organizacja chce pożegnać się z uczestnikami? Jak ich na to przygotować,

biorąc pod uwagę, że dla niektórych może to być trudne? Osoba prowadząca konwersacje bywa czasami jedynym polskojęzycznym kontaktem, z którym migranci nawiązują bliższą relację, która poświęciła im swój czas i uwagę. Nic więc dziwnego, że pożegnanie bywa wzruszające.

Zakończenie projektu może, ale nie musi, oznaczać końca relacji.

Niektóre pary decydują się kontynuować naukę języka, niektóre spotykać się będą na stopie przyjacielskiej. Warto zapytać, czy uczestnicy mieliby ochotę widywać się nadal w szerszym gronie, a jeśli i wy także będziecie chcieli kontynuować budowanie społeczności, możecie ich również w tym wesprzeć.

Miłym gestem na zakończenie będzie przygotowanie dla uczestnikom zaświadczenia o wolontariacie oraz o odbyciu konwersacji w języku polskim.

Praca w środowisku międzykulturowym

Aleksandra Ośko

Dzisiejszy świat pełen jest kontaktów międzykulturowych. Podróżujemy, współpracujemy z osobami z różnych krajów (nawet jeśli tylko wirtualnie), poznajemy turystów, którzy przyjeżdżają w nasze strony z odległych zakątków, spotykamy też osoby migranckie i uchodźcze. Ludzie zawsze przemieszczali się i będą to robić nadal. Różnorodność wzbogaca nasze otoczenie. W każdym większym i mniejszym mieście możemy zjeść sushi, falafel, pizzę czy pielmeni. Możemy też na żywo słuchać muzyki z całego świata. Nasi sąsiedzi, sąsiadki, współpracownicy, współpracowniczki pochodzą często z różnych kultur, dzięki czemu mamy szansę poznać zwyczaje ludzi z innych krajów. Kontakt z odmiennością jest codziennym doświadczeniem.

Jednak różnice między ludźmi z różnych kultur sięgają głębiej, niż tylko to co jedzą i jak wyglądają. Aby dobrze żyć razem i współpracować, powinniśmy zrozumieć, czym tak naprawdę się różnimy, co z tego wynika i co dzieje się na styku naszych kultur, a także nauczyć się zasad skutecznej współpracy.

Kompetencja międzykulturowa

Kompetencją, która ma szczególne znaczenie dla funkcjonowania w zróżnicowanym środowisku jest kompetencja międzykulturowa, czyli sprawność w poruszaniu się w środowisku osób z różnych krajów. Składają się na nią wiedza o innych kulturach, właściwa komunikacja i postawa oparta na otwartości, szacunku i empatii. Na liście kompetencji istotnych w środowisku pracy zajmuje miejsce priorytetowe.

Co ciekawe styczność z innymi kulturami często pozwala lepiej zrozumieć też samą lub samego siebie. Dopiero w kontakcie z odmiennością zdajemy sobie sprawę, co jest nasze, co jest dla nas ważne, czym są typowe dla nas zachowania. Spotkanie z innością daje nowy punkt odniesienia.

Na kolejnych stronach poznamy wybrane koncepcje kultury i idee wymiarów kultury, czyli różnic w postrzeganiu pewnych jej aspektów przez osoby z różnych stron. Przyjrzymy się też procesom najczęściej zachodzącym na styku kultur, czyli w momencie spotkania z osobą z innego kraju. A także trudnościami, z jakimi mierzą się osoby z doświadczeniem migracji. Ale zobaczymy też dobre praktyki i wskazówki do skutecznego działania w międzykulturowym środowisku.

Czym jest kultura?

Mówiąc o różnicach kulturowych, warto zacząć od zdefiniowania pojęcia kultury. Definicji jest mnóstwo i każdy z nas trochę inaczej rozumie to pojęcie – w zależności od własnych doświadczeń i skojarzeń. Najczęściej kojarzy nam się ono z muzyką, literaturą, kuchnią, historią czy religią danego kraju. Kultura może odnosić się również do kategorii innych niż tylko związanych z tym, co narodowe.

Inną kulturę mogą mieć dzieci i osoby starsze, jeszcze inną kobiety, osoby z niepełnosprawnościami czy subkultury młodzieżowe np. skejci, osoby pracujące w branży informatycznej czy w organizacjach pozarządowych. Każda tworząca się społeczność ma swoją własną, która odróżnia ją od innych.

Kultura może być rozumiana jako system wartości, norm i zachowań charakterystycznych dla poszczególnych grup i narodów. Nie każdy podziela te same wartości, czy zachowuje się zgodnie z obowiązującymi zasadami, ale każdy rozpoznaje je jako charakterystyczne dla swojej grupy. W Polsce na przykład nie wszyscy ustępują miejsca w autobusie starszym osobom, ale wszyscy – widząc taką sytuację – rozumieją ją i wiedzą, że jest zgodna z obowiązującą w tym kraju normą.

Różnice pomiędzy poszczególnymi kulturami odnoszą się przede wszystkim do różnic w wartościach, jakimi kierują się ludzie,

normach jakich przestrzegają, sposobach zachowania i komunikacji.

By lepiej zrozumieć, czym jest kultura często przywołuje się metaforę „góry lodowej”.

Jej wierzchołek tworzą elementy widoczne na pierwszy rzut oka, które stanowią jednak tylko niewielki wycinek całości. To pod wodą znajduje się większa część wzniesienia.

Nie wystarczy zaznajomić się jedynie z tym, co nad powierzchnią, aby poznać daną kulturę. Trzeba zanurkować i włożyć wysiłek w zbadanie części podwodnej, czyli wartości, norm i powodów, dla których ludzie zachowują się tak, a nie inaczej.

Elementy widoczne to przede wszystkim kuchnia, architektura, sposób ubierania, sposoby powitania, mimika, gesty, styl komunikacji.

Elementy ukryte pod powierzchnią wody to, oprócz wspomnianych wartości i norm, także stosunek do czasu, styl wychowywania dzieci, pojęcie piękna, stosunek do odmienności, stosunek do władzy, rozumienie równości, sposoby okazywania szacunku.

Przykładowo, gdy spotykamy osobę z innej kultury, która nie znając nas, mówi do nas na „ty”, możemy przypuszczać, że pochodzi ze świata, w którym wartością jest równość między ludźmi i bezpośredni kontakt. Albo gdy idziemy w odwiedziny, gdzie czeka nas poczęstunek, a do tego jesteśmy wielokrotnie zachęcani do częstowania się – tu wartością najprawdopodobniej jest gościnność. Poznając kogoś z innego kraju, możemy się spodziewać, że różnice między nami będą odnosić się właśnie do którejś z kategorii znajdujących się na górze lodowej – pod lub nad powierzchnią wody.

Kulturę możemy też wyobrazić sobie jako okulary, przez które patrzymy na świat, oceniając co jest dobre a co złe, co nam pasuje bądź nie.

Pomimo wszystkich różnic, ludzie mają też ze sobą wiele wspólnego, choćby podobne potrzeby dotyczące np. zabawy i rozwoju, zdarza się że czytają te same książki, oglądają te same filmy, mają podobne hobby – lubią chodzić po górach czy gotować. Odkrycie, że ktoś z drugiego końca świata lubi to co my, jest wspaniałe. Warto poszukiwać takich podobieństw, kiedy się poznajemy i budujemy relacje.

Nie tylko kultura

To jak się zachowujemy, nie jest wynikiem wyłącznie oddziaływania kultury. Może być efektem naszych cech i osobowości, ale też konkretnej sytuacji. Przykładowo, gdy jesteśmy umówieni z kimś na godzinę dwunastą, a osoba ta pojawia się pół godziny później, może to wynikać z faktu, iż pochodzi z kultury, w której normą jest przychodzenie nie na czas. A może jest to cecha charakteru tej osoby, albo po prostu coś nieprzewidzianego stało się po drodze, np. zepsuł się tramwaj.

Warto zatrzymać się i zastanowić, który z czynników miał wpływ na dane zachowanie. Tłumaczenie wszelkich niezrozumiałych, dziwnych czy niepożądanych zachowań wyłącznie różnicami kulturowymi, może prowadzić do powstawania stereotypów i błędnych ocen.

Warto natomiast dopytywać o to, czego nie rozumiemy, mówić otwarcie o tym, co jest ważne dla nas w naszej kulturze oraz ustalać reguły wspólne dla osób z różnych krajów. To my – jako osoby realizujące projekty – jesteśmy „nośnikami kultury” polskiej dla osób z doświadczeniem migracji, które wspieramy.

Wymiary kultury

Aby lepiej zrozumieć różnice kulturowe, możemy skorzystać z koncepcji wymiarów kultury, która pozwala zidentyfikować obszary potencjalnie trudne w kontaktach i współpracy. Wymiary te są to obszary, w których kultury różnią się między sobą. Jako pierwszy zdefiniował je w latach 70. holenderski socjolog Geert Hofstede. Od tej pory powstało wiele uzupełniających teorii, odkrywających kolejne wymiary kultury. Najczęściej przedstawia się je jako poziomą linię, na której poszczególne kultury mają swoje miejsca. Co ważne, nie ma lepszych lub gorszych pozycji, każda kultura jest inna i unikalna.

Wymiary kultury najczęściej odnoszą się do:

- podejścia do hierarchii i władzy,
- stosunku do czasu i jego organizacji,
- relacji jednostka – grupa,
- znaczenia relacji,
- stylów komunikacji.

Różnice w podejściu do hierarchii i władzy

W kulturach o tzw. dużym dystansie władzy (m.in. kraje latioamerykańskie, azjatyckie, świat arabski) społeczeństwa i organizacje są zhierarchizowane. Istnieją w nich duże różnice jeśli chodzi o zakres władzy pomiędzy poszczególnymi grupami społecznymi. Ludzie podkreślają swój status poprzez ubiór i zachowanie.

W kulturach o małym dystansie władzy (m.in. USA, Kanada, Dania, Norwegia) różnice między poszczególnymi grupami społecznymi są małe i trudno zauważalne. Podkreślanie odmienności w statusie jest niewłaściwe, w organizacjach decyzje podejmuje się wspólnie, konsultuje się pomysły.

Różnice związane z tym obszarem mogą prowadzić do nieporozumień. Na przykład osoby pochodzące z kultury o małym dystansie władzy będą oczekiwać, że urzędnik czy nauczyciel stanie się partnerem w dyskusji. Dla osób pochodzących z kultur o wysokim dystansie władzy, urzędnik czy nauczyciel jest osobą stojącą wyżej w hierarchii, to instancja wyższa, o której względy trzeba zabiegać np. wręczając prezenty.

Różnice w stosunku do czasu i jego organizacji

W niektórych kulturach (m.in. w Polsce, USA, Niemczech i Japonii) żyje się z zegarkiem w ręku. Ważne są terminy i plany. Spóźnienia nie są mile widziane.

W innych natomiast (m.in. kraje arabskie, większość krajów afrykańskich, Ameryka Południowa, Gruzja) ludzie mają czas. Spóźnienia są normą. Można bez konsekwencji przekraczać wyznaczone terminy. Ludzie umawiają się na przedpołudnie lub popołudnie albo na konkretny dzień, ale już bez wskazania konkretnej godziny.

Nie znaczy to, że pracując z osobami z doświadczeniem migracji możemy akceptować to, że ktoś przychodzi do nas długo po umówionym terminie. Warto jednak uświadomić sobie inne podejście do tego aspektu oraz informować o stosunku do punktualności w Polsce i o naszych oczekiwaniach w tym zakresie.

Różnice w relacji jednostka – grupa

W kulturach indywidualistycznych (m.in. większość krajów europejskich, USA, Kanada) ludzie koncentrują się na własnych sprawach i celach. Ceni się autonomię. Każdy może otwarcie wyrażać swoją opinię i decydować o swoim życiu.

W kulturach kolektywistycznych (m.in. kraje azjatyckie, afrykańskie, bałkańskie, muzułmańskie, Ukraina, Gruzja, Indie) ważniejsza jest przynależność do grupy, rodziny oraz ich dobro. Dzieci

powinny być lojalne wobec społeczności. Każda osoba ma zobowiązania wobec innych w grupie. Wszystko co robimy powinno służyć jej dobru. Więzy rodzinne i grupowe są niezwykle ważne, a człowiek bez nich sobie nie poradzi.

Może się zdarzyć, że ktoś nie przyjdzie na umówione z nami spotkanie z powodu, który z naszej perspektywy wydaje się nieistotny. Np. w godzinach pracy odbiera krewnych z dworca, idzie z matką do biblioteki czy na spotkanie realizowane przez organizację pozarządową dla tej społeczności. W kulturach kolektywistycznych człowiek funkcjonuje w sieci zobowiązań wobec rodziny, sąsiadów, członków swojego klanu czy grupy etnicznej. Właśnie sprawy schodzą na dalszy plan.

Różnice w znaczeniu relacji

W krajach nastawionych na realizację zadań (m.in. kraje skandynawskie, germańskie, USA, Kanada, Wielka Brytania) od razu przechodzimy do ich wykonania. Łatwiej nam załatwić sprawy przez telefon i internet. Najważniejsze są tu kompetencje, przygotowanie, profesjonalizm.

W krajach nastawionych na relacje (m.in. kraje arabskie, azjatyckie, większość krajów afrykańskich i latynoamerykańskich, Europa Centralna) cenimy sobie relacje z ludźmi. Zanim zaczniemy współpracę, chcemy się dobrze poznać. Ważny jest kontakt osobisty, zaufanie buduje się powoli.

Kiedy wspieramy czy współpracujemy z osobami z krajów nastawionych na relacje, zaplanujmy dodatkowy czas na wzajemnie poznanie się, zbudowanie zaufania, poświęćmy czas na rozmowę.

Różnice w stylach komunikacji

Kultury zasadniczo dzielą się na te, które komunikują się w sposób bardziej bezpośredni czy wprost i te, które komunikują się w sposób bardziej zawoalowany.

Kultury tzw. wysokiego kontekstu (m.in. kraje Bliskiego Wschodu, Azji Południowo-Wschodniej) wymagają, aby oprócz słów zrozumieć również okoliczności, niuanse kulturowe, kontekst sytuacji. W naszej kulturze przykładem przekazu wysokokontekstowego była „czarna polewka” [podać komuś czarną polewką tzn. nie przyjąć jego oświadczeń]. Nie potrzebne są słowa, aby zrozumieć przekaz.

W kulturach niskiego kontekstu (m.in. USA, Kanada) najważniejszy jest przekaz werbalny, komunikowany najczęściej wprost. Nie trzeba domyślać się, o co chodzi rozmówcy.

Ten wymiar kulturowy ma duże znaczenie i często prowadzi do nieporozumień. Szczerść i bezpośredniość w rozmowie mogą być odebrane jako nietakt czy brak szacunku. Przekaz nie wprost, świadczący o uprzejmości w intencji mówiącego, może zostać odczytany jako ukrywanie prawdy czy kręactwo.

Wymienione wyżej różnice kulturowe mogą wpływać na trudności w kontaktach i współpracy z cudzoziemcami. Nie zawsze jednak brak porozumienia możemy tłumaczyć odmiennosciami. Może nań oddziaływać również kontekst sytuacyjny, w tym wypadku migracja. Ma ona swoje konsekwencje, które mogą rzutować na psychikę i funkcjonowanie człowieka w społeczności.

Psychospołeczne konsekwencje migracji

Wyobraźmy sobie, że nagle znajdujemy się w kraju, o którym nie wiemy nic, nie znamy języka, norm, zwyczajów, a nasze wcześniejsze doświadczenia, osiągnięcia czy pozycja nie mają tu znaczenia. Zaczynamy wszystko od początku. Ta sytuacja może budzić wiele frustracji, bo niektóre osoby nie są w stanie zaakceptować nowych warunków. Niepewność prowadzi również do poczucia tymczasowości – trudno jest się w takim wypadku angażować w jakiegokolwiek działania; ludziom brakuje do tego energii.

Osoby migranckie i uchodźcze często mają za sobą traumatyczne przeżycia, co może skutkować różnego rodzaju trudnościami takimi jak zaburzenia lękowe czy depresja.

Niektóre z nich mogą odczuwać syndrom ocalonych, czyli poczucie winy, że przeżyły, podczas gdy ich bliskich spotkała krzywda. Te, które wiedzą, że nie wrócą do swojego kraju, mogą też przeżywać żalobę kulturową, spowodowaną nagłym opuszczeniem znanego sobie środowiska.

Długotrwała zależność od pomocy z zewnątrz, związana z pobyt w ośrodkach lub udziałem w projektach wsparcia, może prowadzić do wyuczonej bezradności, czyli stanu, w którym nawet najprostsze zadanie staje się ogromnym wyzwaniem. Ciężko wówczas podjąć pracę czy nawet wyjść z domu. Ponadto większość z takich osób doświadcza szoku kulturowego.

Czym jest szok kulturowy?

Mnogość zmian, jakich doświadcza migrant czy uchodźca oraz zderzenie kultury kraju pochodzenia i kraju przyjmującego, prowadzi do szoku kulturowego. Każda z osób przeżywa go w swoim tempie i z inną intensywnością. Jego przebieg zależy m.in. od wcześniejszych doświadczeń, indywidualnych zdolności radzenia sobie z trudnościami, stopnia podobieństwa kultury ojczystej i kultury przyjmującej, sieci wsparcia, otwartości kraju osiedlenia, motywacji do wyjazdu i oczekiwań wobec nowego miejsca.

Szok kulturowy najczęściej przebiega przez kilka charakterystycznych faz począwszy od tzw. miesiąca miodowego (euforia, zainteresowanie nowością, odkrywanie nowych miejsc, poznawanie ludzi) poprzez fazę szoku, kiedy to różnice kulturowe powodują zagubienie, zniechęcenie, wycofanie, zmęczenie fizyczne i psychiczne, aż po dostosowanie (różnice kulturowe stają się bardziej

rozumiały, zachowania bardziej adekwatne) i adaptację, która umożliwia bezproblemowe funkcjonowanie w dwóch systemach kulturowych. Co ważne, osoby z doświadczeniem uchodźczym najczęściej nie przeżywają fazy zachwyty i miesiąca miodowego – od początku towarzyszy im duża niepewność.

Proces szoku kulturowego jest też często porównywany do jazdy kolejką, pełnej górek, dołków i nieoczekiwanych zwrotów. Jego objawy można łagodzić np. poznając język i kulturę, szukając kontaktów z osobami z kraju przyjmującego i innymi osobami migranckimi, dbając o zdrowie i kondycję, korzystając ze wsparcia organizacji, biorąc udział w projektach, angażując się w życie społeczności. Po prostu – będąc wśród ludzi.

Trudności na styku kultur

W kontakcie z osobami na styku kultur mogą pojawić się rozmaite trudności. Są to przede wszystkim: bariera językowa, nieznanostwo kodów kulturowych, wygórowane oczekiwania oraz stereotypy i uprzedzenia.

Bariera językowa, nieznajomość kodów kulturowych

Bariera językowa wymieniana jest najczęściej jako jedna z głównych przeszkód w integracji w Polsce czy podjęciu tu pracy. Nasz język jest jednym z najtrudniejszych. Jego opanowanie może zająć wiele lat.

Różnice w komunikacji odnoszą się nie tylko do sfery werbalnej, ale też gestów, stylu komunikacji (wprost lub nie wprost). Z początku osoby migrujące nie znają także całej niewidocznej sfery naszej kultury, dlatego zdarza im się zachować niewłaściwie, niezgodnie z obowiązującymi zasadami.

Oczekiwania

Zarówno osoby migranckie, jak i społeczeństwo przyjmujące mają wobec siebie nawzajem konkretne oczekiwania. Jednym z nich jest np. znajomość języka, co często jest przecież nierealne, a także dostosowanie się do lokalnej kultury oraz znajomość norm i wartości, mimo iż nie są one najczęściej nigdzie zapisane – przekazuje się je w długotrwałym procesie socjalizacji. Osoby z doświadczeniem migracji z kolei oczekują otwartości, wsparcia, szybkiego włączenia w społeczność. Obu stronom często trudno jest spełnić wzajemne oczekiwania, co może powodować napięcia.

Stereotypy i uprzedzenia

Stereotypy są to uogólnione wyobrażenia dotyczące osób należących do konkretnej grupy, bez uwzględnienia – istniejących w rzeczywistości – różnic między jej członkami. Słyszymy często, że Niemcy są punktualni, Chińczycy pracowici a Grecy leniwi. Grupy migranckie często postrzegane są jako jednolite. A tymczasem np. osoby z Ukrainy, w zależności od tego, z jakiej części kraju przyjechały, mówią po rosyjsku lub ukraińsku. Z kolei osoby z Afganistanu pochodzą z bardzo różnych grup etnicznych, często pozostających ze sobą w konflikcie i używających innych języków.

Stereotypy uruchamiają się automatycznie. Warto być świadomym ich istnienia, gdyż blisko jest od nich do uprzedzeń. Te z kolei oznaczają negatywne emocje, niechęć wobec osób reprezentujących te grupy i dyskryminację, czyli gorsze traktowanie ludzi ze względu na ich przynależność.

Spotkaniom międzykulturowym często towarzyszą również obawy. Boimy się jak to będzie, czy się zrozumiemy, czego możemy się spodziewać po sobie nawzajem. Pojawiają się emocje i stres.

Dobre praktyki w relacjach międzykulturowych

Mimo wymienionych wcześniej różnic kulturowych, psychospołecznych konsekwencji migracji i trudności zachodzących na styku kultur, potrafimy wspólnie żyć.

Oto kilka wskazówek dla osób pracujących z osobami z różnych kultur:

- **Zachowaj ciekawość i otwartość na różnice kulturowe**
Pamiętaj, że każda kultura ma swoje unikalne wartości, normy i zwyczaje. Dbaj o otwartość i ciekawość wobec drugiego człowieka oraz wobec różnic między waszymi kulturami. Zachowaj gotowość uczenia się od innych i szanowania ich kultury.
- **Zacznij od siebie**
Zastanów się, jaka jest twoja kultura. Jakie są charakterystyczne dla ciebie zachowania? Jakich norm przestrzegasz i jakimi wartościami się kierujesz? Pamiętaj, że dla osób z innych kultur twoje zachowanie może wydawać się niezrozumiałe.
- **Kieruj się wiedzą kulturową, a nie stereotypami.**
Poszukaj wiedzy na temat danej kultury
Znajdź informacje na temat historii, wartości, tradycji i zwyczajów danej kultury, aby lepiej zrozumieć tę lub tego, z którym współpracujesz. Warto również porozmawiać z osobami pochodzącymi z tej kultury i zapytać o ich doświadczenia i perspektywy.
- **Daj sobie czas i bądź cierpliwa lub cierpliwy**
Nie interpretuj automatycznie zachowań różniących się od tych typowych dla twojej kultury jako niewłaściwych, niemiłych czy skierowanych przeciwko tobie. Jesteśmy ukształtowani przez kultury, z których pochodzimy. Najpierw więc zastanów się, co widzisz, a dopiero potem interpretuj dane zachowanie, wykorzystując wiedzę kulturową.

- **Bądź uważna lub uważny na język ciała**
W różnych kulturach istnieją różne gesty i sposoby wyrażania siebie za pomocą ciała. Zachowaj uważność na to, jakie ruchy ciała i mimika są akceptowane bądź nieakceptowane w danej kulturze. Unikaj używania gestów, które mogą być obraźliwe lub nieodpowiednie w kontekście kulturowym drugiej osoby.
- **Zwróć uwagę na sposób komunikacji**
Kultury różnią się w sposobie wyrażania się i w stylu komunikacji. W niektórych preferuje się styl pośredni, w innych bezpośredni. Najważniejsze jest używanie prostych sformułowań – upewnij się więc, że jasno wyrażasz swoje intencje i oczekiwania, aby uniknąć nieporozumień. Dopytuj, czy dobrze zrozumiałas lub zrozumiałeś.
- **Szanuj różnice**
Szanuj różnice kulturowe i unikaj oceniania. Pamiętaj, że nie ma jednej uniwersalnej normy postępowania, która obowiązywałaby we wszystkich krajach i kulturach. Nie należy też zakładać, że nasze doświadczenia, tradycje czy zwyczaje są lepsze od innych. Szanuj prawo do zachowania i praktykowania swojej kultury.
- **Zachowaj elastyczność i otwartość na zmiany**
Praca z ludźmi z różnych kultur wymaga elastyczności i otwartości na zmiany. Być może będziesz musiała lub musiał dostosować swoje podejście i metody pracy tak, aby znaleźć wspólny sposób działania najlepszy dla osób z różnych kultur.
- **Wierz w dobrą wolę rozmówcy**
Mimo różnic i trudności, staraj się wierzyć w dobre intencje osoby, z którą rozmawiasz czy współpracujesz. Ona też chce się z tobą dogadać.
- **Bądź empatyczna lub empatyczny**
Staraj się zrozumieć osobę, z którą rozmawiasz czy pracujesz, próbuj wczuć się w jej potrzeby. Nie jesteś w stanie w pełni zrozumieć drugiego człowieka, dlatego nie oceniaj, tylko obserwuj, słuchaj i wspieraj.

- **Przygotuj się na rozwój i zdobywanie nowych umiejętności**
Praca międzykulturowa może pomóc w rozwijaniu empatii i zrozumieniu perspektyw innych ludzi. Często prowadzi do odkrywania nowych sposobów myślenia i rozwiązań, które są odmienne od tych, do których jest się przyzwyczajonym. Kontakt z osobą z innej kultury może być też po prostu niesamowicie ciekawym doświadczeniem, pozwalającym na wyjście spoza utartych schematów i zwyczajów.
- **Zadbaj o siebie**
Praca z osobami z innych kultur, zwłaszcza w roli wolontariusza czy osoby pomagającej, jest fascynująca, rozwijająca, ale też emocjonalnie angażująca. Pomyśl o bezpiecznych sposobach zadbania o siebie, relaksu i uspokojenia.

Życzymy owocnych relacji międzykulturowych!

Jak zaplanować i prowadzić konwersacje z uczącymi się polskiego jako języka obcego – poradnik dla nieprofesjonalistek i nieprofesjonalistów

Agata Maczkowska

Dlaczego konwersacje?

Dlaczego się uczysz polskiego?

Chciał(a)bym bez przeszkód rozmawiać z Polakami...

A co w nauce polskiego jest dla ciebie najtrudniejsze?

Mówienie. Prawie wszystko rozumiem, znam słowa, ale kiedy mam coś powiedzieć... pustka.

Na pytanie „po co to robisz?” znacząca większość uczących się języka obcego w okamgnieniu odpowiada: „żeby mówić”. Oznacza to umiejętność wyrażania swoich myśli i potrzeb, a przede wszystkim skuteczną, a więc i przyjemną komunikację z innymi, czyli... rozmowę. Każdej z tych osób przyświeca podobny cel: samodzielnie zrozumieć, co do niej mówią inni i móc na to odpowiedzieć. Z kolei na pytanie: „co jest najtrudniejsze w nauce języka obcego?” ta sama znacząca większość równie szybko odpowiada: „mówienie”.

Dlaczego tak się dzieje? Żeby mówić płynnie w obcym języku, trzeba dużo ćwiczyć i powtarzać, a najczęściej, zwłaszcza na wczesnych etapach nauki, nie ma do tego wielu okazji. Na kursach językowych, szczególnie tych grupowych, z których najczęściej korzystają migrantki i migranci, zwykle brakuje czasu na swobodne praktyki komunikacyjne. Osoby uczące się języka samodzielnie przyswajają słówka, dużo też słuchają i czytają, czasami potrafią nawet wyrecytować z pamięci zasady zawarte w tabelkach gramatycznych, ale nie mają możliwości wykorzystania tej wiedzy w praktyce. Czyli nie mają szansy używać języka w jego głównej funkcji – komunikatywnej.

Co zatem zrobić, żeby móc płynnie komunikować się w każdym języku obcym, w tym i po polsku? Odpowiedź jest bardzo prosta: **MÓWIĆ**. Tylko tyle i aż tyle.

To właśnie dlatego konwersacje w tandemach językowych są jedną z najskuteczniejszych metod rozwijania tej sprawności – najważniejszej w nauce języka obcego.

Trochę teorii

Jakie wyzwania stoją przed osobami uczącymi się języka polskiego jako obcego?

W udanym partnerstwie językowym, tak samo jak i w budowaniu każdej relacji z drugim człowiekiem, niezwykle istotna jest uważność na drugą osobę i próba zrozumienia trudności, którym musi sprostać uczący się. Warto zatem zdać sobie sprawę z tego, jakie wyzwania – z perspektywy językowej – stoją przed osobami, które próbują mówić w obcym języku, w porównaniu z nami, czyli rodzimymi użytkownikami języka.

Rodzimy użytkownik języka	Osoba ucząca się języka obcego
Posiada umiejętność posługiwania się językiem	Nie posiada umiejętności posługiwania się językiem
Osiąga pragmatyczne cele komunikacyjne (potrafi zadać pytanie, uzyskać odpowiedź, poprosić o coś itd.)	Ma trudności z osiągnięciem pragmatycznych celów komunikacyjnych
Ma intuicję językową – używa gramatyki bez kontrolowania wypowiedzi (po prostu mówi)	Musi stale kontrolować swoją wypowiedź (użycie odpowiedniego słowa, reguły gramatycznej) Nie ma intuicji językowej w obcym języku. Ma intuicję w swoim języku (w przypadku osób słowiańskojęzycznych, np. Ukraińców, ta intuicja bardzo się przydaje przy nauce polskiego ze względu na podobieństwo budowy naszych języków)
Ma opanowaną wymowę	Nie ma opanowanej wymowy

Używa odpowiedniego słownictwa lub, jeśli mu go brakuje, potrafi inaczej wyrazić to, co chce powiedzieć, definiuje, zastępuje wyrazami bliskoznacznymi, podaje przykłady	Ma ograniczony zasób słownictwa
Nie ma wiedzy o strukturze języka (nie trzeba znać budowy samochodu, żeby nim jeździć)	Nie potrafi definiować, ani zastępować wyrazami bliskoznacznymi
Popełnia błędy typowe dla rodzimych użytkowników języka	Popełnia błędy typowe dla uczących się, np. transfer negatywny z języka ojczystego (kalki językowe, „fałszywi przyjaciele”, interferencja gramatyczna, inny alfabet), błędy wynikające z braku znajomości form i słownictwa

Gdy przyjrzymy się powyższemu zestawieniu, trudno mieć jeszcze wątpliwości, że mówienie, mimo że najważniejsze, jest najtrudniejszą do opanowania z językowych sprawności. Zdecydowanie łatwiej jest zrozumieć czyjąś wypowiedź w obcym języku, ponieważ ma to związek z zupełnie innym procesem

pamięciowym. Wystarczy rozpoznać w gotowym komunikacie to, co już znamy i zrozumieć kluczowe słowa oraz wyłapać sens. W reszcie pomaga kontekst. Podczas rozumienia nie ma konieczności dobierania odpowiednich słów (z właściwymi końcówkami w przypadku języka polskiego) i ich prawidłowego wymówienia, stosowania całej konstrukcji gramatycznej, ułożenia szyku zdania... Dlatego właśnie nie ma szans, by pierwsze (i wiele kolejnych) wypowiedzi w języku obcym mogły być bezbłędne. Warto zawsze pamiętać o małych dzieciach, które przecież powoli i stopniowo nabywają umiejętność mówienia a nikt nie karci ich za błędy, które na początku popełniają. Ważna jest skuteczność, czyli komunikatywność. Najpierw mówienie (w bezpiecznej, przyjaznej atmosferze, którą mogą stworzyć konwersacje), a dopiero potem korekta.

Legendarna bariera komunikacyjna – z czego wynika i jak ją przełamać?

Bariera komunikacyjna to problem, z którym bardzo często stykają się osoby uczące się języków obcych. Zwykle wynika on z zabrnienia w ślepą uliczkę, która – w przypadku nauki języka obcego – polega na mniej więcej takiej postawie: „Najpierw nauczę się języka, wszystkich zasad, a dopiero potem będę go używała lub używał”. Tymczasem jest to niemożliwe, tak samo jak bezbłędne mówienie od początku.

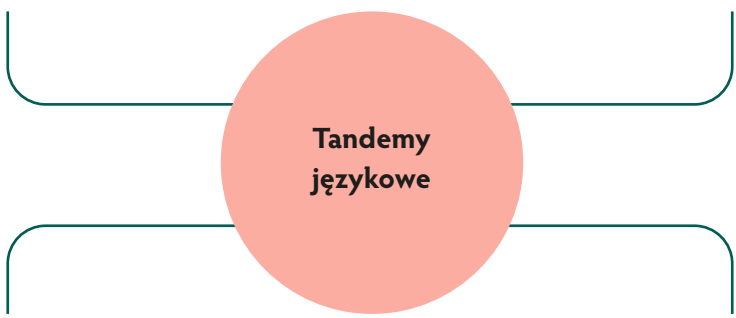
Warto pamiętać i przypominać tym, których wspieramy w nauce, zwłaszcza o dwóch sprawach:

- Sytuacja mówienia w języku obcym jest na tyle specyficzna, że trzeba jej doświadczyć wiele razy i popełnić dziesiątki błędów, żeby zacząć mówić swobodnie i płynnie.
- Mówienie jest jak jazda samochodem lub każda inna praktyczna czynność – wymaga praktyki.

Czym są konwersacje i jakie korzyści z nich płyną?

Są spokojną próbą generalną przed spontanicznymi rozmowami z Polakami. Dają możliwość sprawdzenia skuteczności struktur czy połączeń słów.

Oswajają z naturalną wypowiedzią, formułowaną w normalnym tempie, ale z możliwością poproszenia o powtórzenie czy wyjaśnienie.

Tandemy językowe

Są „rozmową kontrolowaną” przez uczącą się lub uczącego się – dają możliwość przeciwnienia wypowiedzi na tematy, które ją lub jego rzeczywiście interesują, poznania i użycia wyrażen, których naprawdę potrzebują.

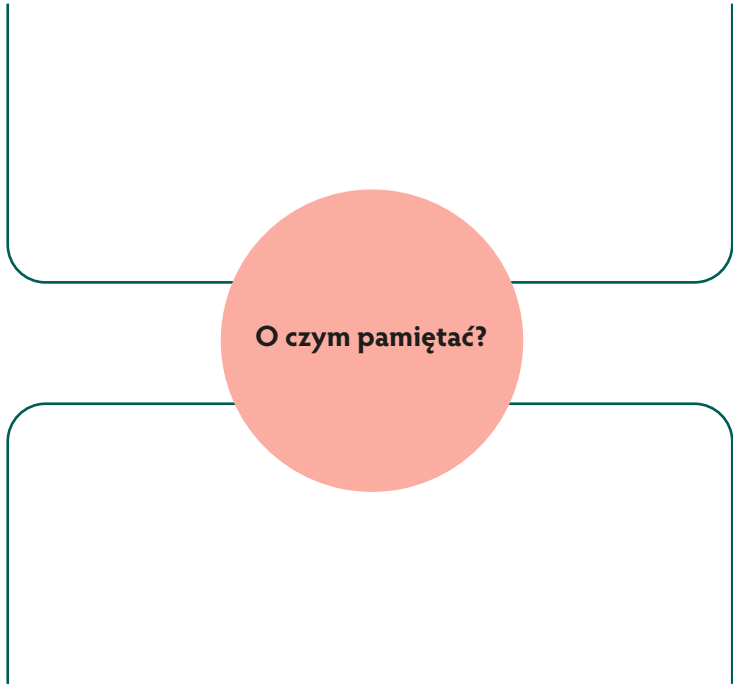
Dają szansę na poznanie konstrukcji używanych przez natywnych użytkowników lub użytkowników języka, przyswojenie ich i używanie jako schematu do tworzenia podobnych.

Partnerstwo językowe – przewodnictwo.

O czym pamiętać?

O mówieniu wolno
i zrozumiale.

O byciu gotową
lub gotowym do
pomocy, o cierpliwości
i uważności.

O czym pamiętać?

O dawaniu osobie
uczącej się czasu
na sformułowanie
odpowiedzi.

O byciu gotową
lub gotowym na
powtarzanie lub
inne formułowanie
swoich myśli.

Specyfika wspierania w nauce osób znających język słowiański, np. ukraiński lub rosyjski

Warto:

- Podawać całe frazy – przykłady, przykłady i jeszcze raz przykłady w kontekście.
- Zachęcać do samodzielnego, wielokrotnego powtarzania słów i zwrotów.
- Uczyć kontrastywnie:
  - porównywać oba języki (wspólnie, osoba wspierająca w nauce nie musi znać języka ukraińskiego czy rosyjskiego),
  - pytać o brzmienie danego słowa czy zwrotu w ojczystym języku,
  - wspólnie tworzyć zestawienia, mapy myśli z takimi porównaniami.

Przykładowi „fałszywi przyjaciele” w języku polskim, rosyjskim i ukraińskim

po polsku	po ukraińsku lub rosyjsku
teraz	zaraz
sklep	grobowiec
zapomnij	zapamiętaj
owoce	warzywa

Błędy: mniejsze, większe, ale zawsze przydatne – jak je polubić?

Zalety błędów:

- Są interesujące: mogą być okazją do analizy i lepszego rozumienia języka.
- Pokazują myślenie: oswojone, często stają się pierwszym krokiem ku autonomii w uczeniu się.
- Potwierdzają pracę: nie popełniamy błędów, tylko jeśli nic nie robimy.

Żeby mówić płynnie, trzeba popełnić dziesiątki błędów!

Trochę praktyki

Poprawiać czy nie? Kiedy i jak?

Już na pierwszym spotkaniu warto uzgodnić z rozmówczynią lub rozmówcą cel, do którego dąży oraz sposób sygnalizowania usterek.

Przykładowo:

CEL: Poprawność wypowiedzi.

SYGNALIZOWANIE: Poprawianie jest nie tylko wskazane, ale wręcz konieczne.

CEL: Płynność, czyli spontaniczne i samodzielne budowanie komunikatów.

SYGNALIZOWANIE: Warto ograniczyć korygowanie błędów jedynie do tych, które uniemożliwiają lub mocno zakłócają komunikację.

Błędy warto zanotować i omówić później – przerywanie może onieśmielić, zbudować niepotrzebną barierę.

Ważne:

Informacja zwrotna, którą przekazujemy powinna oczywiście zawierać komunikaty negatywne, ale jeszcze ważniejsze są te pozytywne.

Bardzo dobrze sprawdza się tu metoda kanapki: pochwała – krytyka – pochwała.

Możliwe sposoby korekty

1. Powtórzenie wypowiedzi do momentu, w którym pojawił się błąd:
A: Piję kawę bez cukier
B: Piję kawę bez...
2. Pytanie o treść błędnego zdania:
A: Wczoraj jadę na rowerze
B: Co robiłaś wczoraj? Albo: Co robiłaś wczoraj? Jeździłaś na rowerze?
3. Podanie form do wyboru:
B: Jedziesz czy jeździłaś na rowerze?
4. Gesty, np. skierowanie ręki – machnięcie w tył, jako sygnał konieczności użycia czasu przeszłego.

Czy można wspierać w nauce polskiego tylko po polsku? Czy da się porozumieć bez języka pomostowego, czyli wyłącznie przy użyciu polskiego?

Oczywiście, że tak! Na początku pewnie pojawią się trudności, ale i one mogą okazać się niezwykle cenne. Dzięki nim uczący się uzyskują umiejętność radzenia sobie z językiem, wypracowują strategie komunikacyjne, uczą się, że nie trzeba wszystkiego rozumieć czy mówić bezbłędnie, żeby się porozumieć, nabierają pewności siebie.

Jak sobie radzić w sytuacjach niezrozumienia?

Jak wyjaśniać nieznanne słowa?

- Pokazać fotografię, realny przedmiot.
- Wyjaśnić za pomocą ruchu, gestu.
- Użyć synonimu, szczególnie przydatne są tu internacjonalizmy:
  - wolę – preferuję
  - miejsce – lokalizacja, adres
  - ciekawy – interesujący
  - zimny – chłodny
- Użyć antonimu:
  - gorący – zimny
  - kupować – sprzedawać
- Definicja – zachęcić do powiedzenia czegoś inaczej:
  - na wynos – nie tutaj, w domu
  - ulubiony – mój numer jeden
  - przystanek – tam, gdzie czekam na autobus
- Podać przykład:
  - Owoce: jabłka, banany, truskawki
  - Pieniądze: złote, grosze, hrywny

Jak wyjaśniać gramatykę bez przygotowania filologicznego?

Gramatyka nie jest abstrakcyjną nauką – służy celom komunikacyjnym. Podczas konwersacji uczący się rozwijają umiejętność aktywnego używania reguł gramatycznych.

Mocą partnerek i partnerów językowych nie jest umiejętność objaśnienia tabelki z zasadami czy wymienianie właściwych końcówek, ale możliwość podania przykładów podobnych konstrukcji – gotowych do użycia w codziennych sytuacjach.

Od czego zacząć, czyli jak może wyglądać pierwsze spotkanie?

- Przedstawienie się – powiedzenie kilku słów o sobie.
- Swobodna rozmowa na temat doświadczenia partnerki lub partnera językowego w nauce i używaniu języka polskiego, jej lub jego potrzeb komunikacyjnych i celu, który chce osiągnąć.
- Warto porozmawiać np. o zainteresowaniach, ulubionych sposobach spędzania wolnego czasu czy charakterze pracy, następnie wspólnie stworzyć bazę tematów, które poruszycie podczas spotkań.

Z jakich elementów może się składać spotkanie konwersacyjne?

1. Wstęp – pytanie o samopoczucie, miniony tydzień.
2. Krótki powrót do poprzedniego spotkania – przypomnienie wyrażeń, słów.
3. Wprowadzenie w temat – prezentacja tematu w formie mapy skojarzeń, gry słownej, ilustracji, fotografii, rebusu.
4. Konwersacja (bardzo przydatne jest zadawanie pytań).
5. Podsumowanie i informacja zwrotna – komunikowanie przede wszystkim mocnych stron, ale też usterek, które warto poprawić.

Elementy dobrych konwersacji:

1. Rozmowa na wybrany temat, ale też otwartość na jego zmianę.
2. Przygotowanie, czyli dobór tematu i przemyślenie go wspólnie na początku spotkania lub przed nim..
3. Korzystanie z narzędzi (np. bazy słów i zwrotów przygotowanej wcześniej lub w formie burzy mózgów na początku spotkania, czy z materiałów wizualnych jak fotografie lub ilustracje).

4. Poprawianie błędów (ale bez przesady!).
5. Powtarzanie, powtarzanie, powtarzanie.
6. Dobra zabawa i przyjemność ze spotkania.

O realizatorach projektu

towarzystwo
inicjatyw
twórczych

Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”

Lider organizacji działających na rzecz seniorów. TiT „ę” dotychczas zainicjowało ponad pięćset projektów w obszarach, takich jak wolontariat osób starszych, działania obywatelskie i międzypokoleniowe, wspieranie osób starszych zależnych, działania UTW na rzecz społeczności, projektowanie oferty i usług dla osób starszych oraz badanie potrzeb.

TiT „ę” wspiera instytucje kultury w tworzeniu aktywnej społeczności osób starszych (m.in. TR Warszawa, Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie). Testuje rozwiązania z udziałem seniorów (np. program „Tandem. Mentoring osób 55+”), przekazuje wiedzę (m.in. kurs e-learningowy praktyk międzypokoleniowych). Jego sieć Latających Animatorów Kultury odwiedziła ponad 800 instytucji i organizacji, realizując działania animacyjne z udziałem seniorów i grup międzypokoleniowych. W projekcie *Archipelag Pokoleń. Kadry Kultury „ę”* przygotowało dwudziestu liderów edukacji kulturalnej z Mazowsza do pracy na rzecz seniorów. Dzięki wsparciu m.st. Warszawy, zainicjowało też projekt *Projektowanie starości*, skierowany do osób zajmujących się animacją i edukacją w instytucjach kultury. Od 2016 r. inkubuje innowacje społeczne dla osób starszych niesamodzielnich. Innowatorki i innowatorzy z różnych środowisk tworzą rozwiązania odpowiadające na wyzwania, takie jak samotność osób starszych, słabe więzi społeczne i pogarszająca się sprawność.

Od piętnastu lat prowadzi projekt *Seniorzy w akcji* – ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności – dzięki któremu powstało trzysta pięćdziesiąt inicjatyw z udziałem ponad dziesięciu tysięcy osób starszych, czterech tysięcy młodych animatorów i ponad tysiąca trzystu wolontariuszy. W ramach projektu *UTW dla społeczności TiT „ę”* wspiera działania senioralne na rzecz społeczności lokalnych.

Fundacja Polskie Forum Migracyjne

Od 2007 roku wspiera uchodźców i migrantów w Polsce, zabiega o przestrzeganie praw osób z doświadczeniem migracji oraz dąży do tego, by Polska była krajem, w którym ludzie różnych religii i kultur żyją w zgodzie i szacunku. Pomaga wszystkim – bez względu na narodowość, język komunikacji, wyznanie czy inne czynniki. PFM postrzega migrację jako naturalny, stały element rzeczywistości; stale nasilający się z powodu obecnych i przyszłych konfliktów oraz zmian klimatycznych. Doświadczenie migracji jest trudne zarówno dla osób migrujących, jak i społeczności goszczących. Często też budzi emocje i obawy.

PFM działa więc dwutorowo: pomaga osobom migrującym odnaleźć się w nowej rzeczywistości, a Polakom – tworzyć wspólnie z nimi społeczności, w których wszyscy czują się dobrze i bezpiecznie. Budowanie różnorodnych wspólnot i poczucia bezpieczeństwa

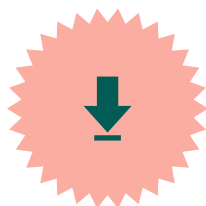
w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości uznaje się za największe globalne wyzwanie w najbliższej przyszłości.

Fundacja specjalizuje się w działaniach informacyjnych, udzielaniu bezpośredniego wsparcia cudzoziemcom (psychologicznego, zawodowego, dotyczącego legalizacji pobytu), szkoleniach (dla nauczycieli, psychologów, urzędników) oraz w działaniach na pograniczu edukacji formalnej i nieformalnej (warsztaty, gry miejskie). W szczególny sposób wspiera kobiety – organizując szkoły rodzenia oraz grupy wsparcia dla mam-migrantek.

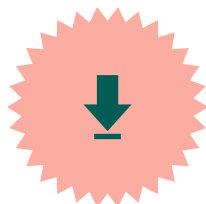
PFM działa innowacyjnie – szukając nowych sposobów pracy, analizując potrzeby migrantów oraz migrantek i elastycznie na nie odpowiadając, w projektowaniu działań zaś korzystając z interdyscyplinarnej wiedzy zespołu. Pracuje też kompleksowo: z jednej strony dba o to, by cudzoziemcy mogli uzyskać wsparcie w rozmaitych aspektach życia. Z drugiej, dba o podnoszenie kompetencji zespołu, który składa się aktywistów i aktywistek oraz wolontariuszy i wolontariuszek. Dla nich wszystkich działania na rzecz cudzoziemców są istotne także w wymiarze osobistym.

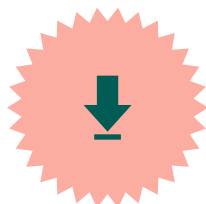
Załączniki (do pobrania)

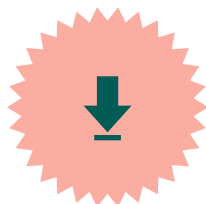
ZAAŁĄCZNIK NR 1
Wzór porozumienia
z wolontariuszką
lub wolontariuszem

ZAAŁĄCZNIK NR 2
Wzór ankiety rekrutacyjnej
dla wolontariuszki lub wolontariusza
oraz 15 zasad prowadzenia konwersacji
w języku polskim

ZAAŁĄCZNIK NR 3
Wzór ankiety rekrutacyjnej oraz
15 zasad prowadzenia konwersacji
w języku angielskim, ukraińskim
i rosyjskim

ZAAŁĄCZNIK NR 4
Linki do bezpłatnych materiałów
do nauki języka

